

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 24/2005 vp

Hallituksen esitys laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 8 päivänä syyskuuta 2005 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta (HE 95/2005 vp).

Eduskunta-aloitteet

Esityksen yhteydessä valiokunta on käsitellyt seuraavan aloitteen:

— lakialoitteen laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta (LA 88/2005 vp — Ulla Anttila /vihr. ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 15 päivänä syyskuuta 2005.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 34/2005 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Anne-Marie Brisson, sosiaali- ja terveysministeriö
- kehittämisspäälikkö Raija Heinola, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- ylitarkastaja Pirjo Kainulainen, Etelä-Suomen lääninhallitus
- erityisasiantuntija Eevaliisa Virnes, Suomen Kuntaliitto
- sosiaali- ja lähityön päällikkö Tarja Kivekäs, Helsingin kaupunki
- vs. tulosaluejohtaja Sirkka Karhula, Jyväskylän kaupunki
- perusturvajohtaja Hannu Kallunki, Kuusamon kaupunki
- toiminnanjohtaja Varpu Kettunen, Alzheimer-keskusliitto ry
- vammaisasiamies, lakimies Elina Akaan-Penttilä, Invalidiliitto
- vammaisasiamies, varatuomari Sirkka Sivula, Kehitysvammaisten Tukiliitto
- toiminnanjohtaja Marja-Liisa Kunnas, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry.

Lisäksi Vanhustyön keskusliitto on antanut kirjallisen lausunnon.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolakia siten, että siihen sisällytetään säännökset kuntien velvollisuudesta järjestää palvelutarpeen arviointi. Kiireellisissä tilanteissa palvelujen tarve olisi arvioitava viipymättä. Ei-kiireellisissä tilanteissa kunnan on järjestettävä pääsy palvelutarpeen arviointiin 80 vuotta täytäneille ja kansaneläkelain mukaista erityishoi-

lutarpeen arviointi. Kiireellisissä tilanteissa palvelujen tarve olisi arvioitava viipymättä. Ei-kiireellisissä tilanteissa kunnan on järjestettävä pääsy palvelutarpeen arviointiin 80 vuotta täytäneille ja kansaneläkelain mukaista erityishoi-

totukea saaville viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta. Esitys ei muuta kunnan velvollisuutta järjestää sosiaalihuollon palveluja, mutta se täsmentää niitä menettelytapoja, joiden avulla palvelujen piiriin tullaan.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tehtäväksi tekninen korjaus sosiaalihuoltolain 41 §:n 2 momenttiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2006.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 88/2005 vp ehdotetaan sosiaalihuoltolakia muutettavaksi siten, että muis-

sa kuin kiireellisissä tapauksissa kunta on velvollinen järjestämään 80 vuotta täyttäneelle, kansaneläkelain 30 a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista eläkkeensaajien hoitotukea saavalle sekä lapsen hoitotuesta annetun lain 2 §:n mukaista hoitotukea, korotettua hoitotukea tai erityishoitotukea saavalle pääsyn sosiaalipalvelujen tarpeen arviointiin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun hän taikka hänen laillinen edustajansa tai omaisensa taikka muu henkilö tai viranomainen on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen palvelujen saamiseksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valiokunta pitää vanhusten sosiaalipalvelujen tarpeen arvioinnin määräaikaistamista lähtökohteisesti sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja yhdenvertaista kohtelua edistävänä uudistuksena. Lakiehdotuksen mukaisella positiivisella erityiskohtelulla voidaan lisätä vanhusten ja kansaneläkelain mukaista erityishoitotukea saavien henkilöiden mahdollisuutta sosiaalipalvelujen saantiin.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan suurin osa 65 vuotta täyttäneistä kokee terveytensä hyväksi ja ikääntymisen myönteiseksi asiaksi. Ikääntyneiden toimintakyky on viime vuosikymmeninä parantunut, mutta selviytyminen perustoiminnoista heikkenee nykyisinkin jyrkästi 80—85 ikävuoden jälkeen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen hoitoilmoitusrekisterin mukaan kotipalvelujen säännöllinen käyttö alkaa keskimäärin 80-vuotiaana ja pysyvän laitoshoidon käyttö noin 82-vuotiaana.

Palvelutarpeen arvioinnin ikärajan asettaminen 80 vuoteen on valiokunnan käsityksen mukaan jossain määrin ongelmallista ehkäisevän sosiaalihuollon tarkoituksenmukaisen ja oikea-aikaisen kohdentumisen kannalta. Ehkäisevillä kotikäynneillä saattaa yksittäistapauksissa olla

oleellinen merkitys avuntarpeen toteamisen ja kotona selviytymisen tukemisen kannalta. Valiokunta toteaa, että ikäraja ei estä kuntia toteuttamasta palvelutarpeen arviointia myös 80 ikävuotta nuoremmille. Tärkeintä on ennalta ehkäisevästi selvittää, millä tukipalveluilla kotona asumista pystytään jatkamaan iästä riippumatta. Nyt hyväksyttävän ikärajan tarkoituksenmukaisuutta on valiokunnan käsityksen mukaan arvioitava uudelleen, kun uudistuksen toteuttamisesta on saatu riittävästi kokemukseräistä tietoa.

Palvelujen suunnittelun ja järjestämisen kannalta palvelutarpeen arviointi on tärkeää tehdä kattavasti siten, että siinä otetaan huomioon fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen ja sosiaalisen tuen tarpeet sekä asumisympäristön muutostarpeet. Palvelutarvetta arvioivan viranhaltijan tulee valiokunnan käsityksen mukaan olla sosiaali- tai terveydenhuollon ammatillisen koulutuksen saanut henkilö, jolla on riittävän laaja-alainen näkemys asiakkaan sosiaalisesta selviytymisestä. Todetun palvelutarpeen perusteella kunnan on järjestettävä tarvittavat palvelut joko omana toimintana tai ostamalla ne yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestämisestä tulee aina tehdä joko vi-

ranomaisen päätös taikka yksityisesti järjestetyssä sosiaalihuollossa asiakkaan ja sosiaalihuollon toteuttajan välinen kirjallinen sopimus. Säännöksen tarkoituksena on ollut muuttaa erityisesti asiakaslain perusteluissa todettua käytäntöä, jossa sosiaalihuollon palveluja tai etuusia hakevalle asiakkaalle on ilmaistu vain suullisesti, ettei hän tulisi saamaan tarvitsemaansa palvelua. Valiokunta korostaa erityisesti kielteisissä tapauksissa asiakkaalle annettavan kirjallisen päätöksen merkitystä asiakkaan oikeusturvan ja muutoksenhakumahdollisuuden toteuttamisen kannalta.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että sääntely ei koske vammaistukilain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista tukea saavaa henkilöä. Saadun selvityksen mukaan vammaistukea maksetaan pääasiassa henkilöille, jotka ovat mukana työelämässä tai opiskelevat. Valiokunta pitää perusteltuna sitä, että palvelutarpeen arvioinnin piiriin pyritään saamaan erityisesti ne henkilöt, jotka ovat suurimmassa vaarassa jäädä palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Tämän vuoksi valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että määräajassa tehtävästä palvelutarpeen arvioinnista saadaan

ensin kokemusta vanhustenhuollossa ja sosiaalityössä, minkä jälkeen järjestelmän laajentamista esimerkiksi vammaisen hoitotukea tai lapsen hoitotukea saaviin voidaan harkita. Valiokunta korostaa kuitenkin, ettei ikääntyneiden positiivinen erityiskohtelu saa johtaa muiden ryhmien palvelujen heikentymiseen. Vammaisten lasten ja heidän perheidensä erityiset oikeudet saada tarvitsemansa palvelut tulee turvata.

Aloitteet

Valiokunta on hyväksynyt lakiehdotuksen sosiaalihuoltolain muuttamisesta lakialoitteessa tarkoitetuilta osin hallituksen esittämässä muodossa. Valiokunnan kannasta seuraa, että lakialoite on hylättävä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että lakialoite LA 88/2005 vp hylätään.

Helsingissä 16 päivänä marraskuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Valto Koski /sd
 vpj. Eero Akaan-Penttilä /kok
 jäs. Sirpa Asko-Seljavaara /kok
 Marjaana Koskinen /sd
 Pehr Löfv /r
 Riikka Moilanen-Savolainen /kesk
 Aila Paloniemi /kesk

Leena Rauhala /kd
 Juha Rehula /kesk
 Arto Seppälä /sd
 Tapani Tölli /kesk
 Raija Vahasalo /kok
 Erkki Virtanen /vas
 Tuula Väättä /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.

VASTALAUSE

Perustelut

Esitetyn uuden säännöksen mukaan kunnan tulee järjestää 80 vuotta täyttäneille ja kansaneläkelain perusteella erityishoitotukea saaville henkilöille pääsy sosiaalipalveluiden tarpeen arviointiin. Palvelutarpeenarviointi ei tuo asiakkaalle subjektiivisia oikeuksia saada palveluita. Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan palvelutarpeen arvioinnin jälkeen on tehtävä päätös palvelujen myöntämisestä tai myöntämättä jättämisestä. Esityksen perustelut viittaavat siis siihen, että palvelutarpeen arvioinnin jälkeen tulisi aina tehdä hallintopäätös. Tämän vuoksi ehdotamme kyseisen velvoitteen mainitsemista nimellisesti 40 a §:ssä. Hallintopäätöksen tekeminen takaa asiakkaan oikeusturvan ja edistää palveluiden toteutumista.

Palvelutarpeen arviointiin pääsyn ikärajaksi on esitetty 80 vuotta. Ikärajan tulisi olla alempi, koska jo joka kolmannella yli 75-vuotiaalla esiintyy päivittäistä avun tarvetta. Erityisesti miehillä 80 vuoden ikäraja on korkea, koska suomalaisen miehen elinajanodote on 74 vuotta. Lisäksi tilastojen mukaan pysyvän laitoshoidon käyttö alkaa keskimäärin 82-vuotiaana. Jos siis halutaan tukea vanhusten mahdollisuuksia selviytyä itsenäisesti kotona ja elää laadukasta elämää sekä vähentää laitoshoidon tarvetta, tulee palvelutarpeen arviointi tehdä jo 75-vuotiaana. Mahdollisimman varhaisella palvelutarpeen arvioinnilla voidaan edesauttaa vanhusten terveyden ja toi-

mintakyvyn säilyttämistä ja vahvistamista sekä tukea kotona selviytymistä laitoshoidon sijasta.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena pait-si 40 a § muutettuna seuraavasti:

40 a §

Kiireellisissä tapauksissa sosiaalipalvelujen tarve on arvioitava viipymättä *ja tehtävä arvioinnin perusteella hallintopäätös mahdollisista toimenpiteistä.*

Muissa kuin kiireellisissä tapauksissa kunta on velvollinen järjestämään 75 vuotta täyttäneelle pääsyn sosiaalipalvelujen tarpeen arviointiin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun hän taikka hänen laillinen edustajansa tai omaisensa taikka muu henkilö tai viranomainen on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen palvelujen saamiseksi. Vastaavasti kunnan on järjestettävä pääsy sosiaalipalvelujen tarpeen arviointiin kansaneläkelain 30 a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaista eläkkeensaajien hoitotukea saavalle. *Myös 75 vuotta täyttäneiden ja kansaneläkelain 30 a §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen henkilöiden tapauksessa tulee arvioinnin perusteella tehdä mahdollisista toimenpiteistä hallintopäätös.*

Helsingissä 16 päivänä marraskuuta 2005

Eero Akaan-Penttilä /kok
Raija Vahasalo /kok
Sirpa Asko-Seljavaara /kok

Leena Rauhala /kd
Erkki Virtanen /vas